

Laat studenten betalen voor excellent onderwijs

Alle universiteiten in Nederland streven naar excellentie. De een zegt het wat nadrukkelijker dan de ander, maar in ambitie doen ze voor elkaar niet onder. In de oren van een nuchtere Hollander klinkt de pretentie om een topuniversiteit te zijn al snel wat hol, zeker wanneer ze het allemaal zeggen. Het begrip excellentie lijkt aan inflatie onderhevig.

Hoewel het niet moeilijk is de draak te steken met de zucht naar excellentie, is er met de ambitie als zodanig niets mis.

Mijn stelling is dat we dan wel bereid moeten zijn werk te maken van de financiering die bij die ambitie past. Er is daarbij geen plaats voor heilige huisjes. Wie vast houdt aan het taboe op een hogere prijs voor hoger onderwijs legt zich neer bij de middelmaat.

Ook de Universiteit van Amsterdam stelt met overtuiging te willen excelleren. Willen we dat echter met droge ogen kunnen volhouden, dan moeten we ons wel rekenschap geven van de prijs van excellentie. Excellent onderwijs—ik beperk me nu tot het onderwijs—brengt hogere kosten met zich mee dan middelmatig onderwijs. Ook, en misschien wel juist, de beste docenten en onderzoekers kunnen weinig als de werkomstandigheden niet goed zijn. Uitstekend onderwijs vergt bijvoorbeeld voldoende mensen om in kleine groepen te kunnen werken; voldoende tijd om meer dan gemiddelde studenten een honoursprogramma te laten volgen; tijd voor mentoraat, en ga zo maar even door. Tijd, faciliteiten, capaciteit—overal hangt een prijskaartje aan. Excellentie kost geld.

En daar wringt hem de schoen. Elk jaar melden zich meer studenten bij de universiteit. De UvA passeert dit jaar het historische hoogtepunt van 28.000 studenten. Die studenten bieden wij prima onderwijs. Maar wij zouden graag meer voor ze doen. Dat vraagt om investeringen. Waar komt dat geld vandaan? Het getuigt van slechte smaak om te klagen over de bekostiging die universiteiten van de overheid ontvangen. Tegelijk hebben de universiteiten ambities die verder reiken dan de polsstok van de overheidsfinanciering lang is. Het ziet er niet naar uit dat daar snel verandering in komt. Ik kijk daarom ook niet in de eerste plaats in de richting van de overheid als het gaat om investeringen in excellentie. Er zijn twee andere partijen die daarin een rol hebben te spelen: het bedrijfsleven en degenen die van die excellentie als eersten profiteren, te weten: de studenten.

Ik laat de mogelijke rol van het bedrijfsleven voor dit moment rusten om bij deze gelegenheid vooral iets te zeggen over de studenten en hun bijdrage aan de kosten van het hoger onderwijs. Mijn stelling is dat studenten best meer mogen betalen voor excellent onderwijs. Ter onderbouwing van die stelling heb ik vier argumenten. Twee daarvan zijn moreel en psychologisch; argumenten drie en vier ontleen ik aan geschiedenis en ervaring.

Het morele argument stelt dat waar studenten de eersten zijn die baat hebben bij hun opleiding zij ook de eersten zijn die verantwoordelijk zijn voor de kosten. De leerplicht eindigt op 18-jarige leeftijd; daarna is leren een voorrecht. Het Nederlandse bekostigingsstelsel van de universiteiten berust op de gedachte dat studeren een recht is en daarom goeddeels kosteloos hoort te zijn. Studenten betalen een collegegeld van minder dan 1600 euro voor een studie die per jaar minimaal 7000 euro kost. Door de studie zo structureel te subsidiëren maakt de overheid studeren goedkoop. Dat gebeurt ter wille van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Die toegankelijk is buitengewoon belangrijk, en ik pleit dan ook absoluut niet voor een elite universiteit die slechts toegankelijk is voor mensen met (veel) geld. Het onbedoelde gevolg is echter dat veel studenten denken dat een academische studie goedkoop is en op een koopje willen studeren. Het zou beter zijn een reële prijs te vragen voor de studie en de toegankelijkheid te garanderen via een stelsel van leningen en beurzen. De overheid moet niet minder bijdragen aan het hoger onderwijs, maar het geld via andere mechanismen verdelen. Dat helpt om bij studenten het besef van de werkelijke kosten levend te houden.

Daarmee raak ik aan mijn tweede argument, dat psychologisch van aard is. Wie ergens een serieuze prijs voor betaalt, zal het gekochte ook serieus nemen. In de discussie over de studierendementen van het Nederlandse hoger onderwijs worden allerlei maatregelen overwogen om het succes van studenten te vergroten, maar er rust een taboe op een hogere eigen bijdrage van de student. Ten onrechte. Een reële eigen bijdrage aan de kosten van het onderwijs verhoogt bij de student het besef van de waarde van de studie. Het leidt in de regel tot een krachtiger motivatie om zich in te spannen voor een goed resultaat. Bovendien maakt het studenten bewuster van de eisen die zij aan het onderwijs en de docenten mogen stellen. Waar voor je geld! Een hogere eigen bijdrage gaat vrijblijvend studeren tegen en bevordert de kwaliteit van het hoger onderwijs.

Ook vanuit historisch opzicht valt er een pleidooi te voeren voor een hogere bijdrage van studenten. Blijkens een geschiedenis van meer dan acht eeuwen vormt de universiteit een van Europa's meest succesvolle bijdragen aan de wereld. De oudste universiteiten ontstonden in Bologna, Parijs, en Oxford. Studenten speelden daarbij een sleutelrol. In Bologna was de *universitas* het collectief van studenten die samen een aantal magistris betaalden. Ook elders brachten studenten het salaris van hun docenten op. Voor arme studenten waren er de *colleges*, charitatieve stichtingen die zorgden voor kost en inwoning. De zaken veranderden toen de Kerk het onderhoud van de docenten overnam vanuit de idee dat kennis een gave Gods was en dus niet tegen betaling mocht worden aangeboden. De steun van de Kerk ging echter ten koste van de academische vrijheid. Wie betaalt, bepaalt. En dat zou naar mijn idee opnieuw de student moeten zijn die voor dat geld ook excellentie mag terugverwachten

Tenslotte is er het argument van de ervaring. De beste universiteiten ter wereld vragen hun studenten een hoge *tuition fee*. Dat is niet toevallig. Uiteraard zijn er allerlei andere succesfactoren, maar de *tuition fee* is er wel een van. Ook in het hoger onderwijs is alle waar naar zijn geld. Als Nederlandse universiteiten echt de concurrentie willen aangaan met de internationale top, dan ontkomen zij er niet aan voor hun onderwijs een hogere prijs in rekening te brengen. Dat hoort er gewoon bij.

Moeten de Nederlandse universiteiten willen excelleren? Uiteraard. Ook de UvA heeft de ambitie om in de internationale eredivisie mee te spelen. Onze hoogleraren en docenten leggen de lat graag hoog, en onze studenten vragen erom. Maar laten we dan wel bereid zijn werk te maken van de financiering die bij die ambitie past. Zoals gezegd is daarbij geen plaats voor heilige huisjes. Wie vast houdt aan het taboe op een hogere prijs voor hoger onderwijs legt zich neer bij de middelmaat.

Laat studenten betalen voor excellentie—ze krijgen het dubbel en dwars terug.

Dr. Karel van der Toorn

Voorzitter College van Bestuur Universiteit van Amsterdam en Hogeschool van Amsterdam

Uitgesproken tijdens de Opening Academisch Jaar 2008-2009 op maandag 1 september in de Aula van de UvA.